

УДК 911.3:332.37

DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2023.130.18>

ДИНАМІКА ПОСІВНИХ ПЛОЩ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мельниченко С.Г. – здобувачка ступеня доктора філософії другого року навчання,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Богадъорова Л.М. – к.геогр.н.,

доцент кафедри науки про Землю та хімії,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

У статті проаналізовано динаміку змін у галузевому складі технічних культур Херсонщини. Виявлено, що найбільшого поширення на території регіону набуло вирощування таких технічних культур, як: соняшник, ріпак та соя.

Метою статті є дослідження якісних змін у галузевому складі технічних культур Херсонщини.

Об'єктом дослідження є технічні культури Херсонської області.

Предметом дослідження є виявлення якісних змін у галузевому складі технічних культур Херсонської області.

Методи: статистичний, математичний, картографічний, порівняльний.

Результати. Аналіз динаміки посівних площ та врожайності технічних культур в межах Херсонщини дозволив виявити, що найпоширенішою культурою в регіоні є соняшник. Це пов'язано з тим, що дана культура має широке господарське використання. Її використовують у таких галузях, як: харчова, фармацевтична, тваринницька, текстильна.

До інших, менше розвинених технічних культур Херсонщини належать ріпак та соя.

Протягом досліджуваного періоду виявлено такі тенденції у галузевому складі технічних культур області: істотне збільшення площі посівів та врожайності соняшнику та ріпаку; зменшення посівної площі під соєю та збільшення її врожайності.

Висновки. У динаміці проаналізовано провідні технічні культури Херсонської області – соняшник, ріпак та соя, їх посівні площі та урожайність. За результатами аналізу виявлено, що з кожним роком посівна площа під технічними культурами поступово зростає та підвищується їх рівень врожайності.

Виявлено, що вирощування технічних культур, у майбутньому може стати провідною галуззю рослинництва Херсонської області.

Перспективи. У означеному контексті перспективним є подальше вивчення динаміки розвитку та територіальних диспропорцій у галузевому складі технічних культур на менших територіальних рівнях – у розрізі сільських та селищних рад адміністративно-територіальних районів Херсонщини.

Ключові слова: сільське господарство, технічні культури, рослинництво, коефіцієнт спеціалізації, соняшник, ріпак, соя.

Melnyshenko S.H., Bohadorova L.M. Study of qualitative changes in sectoral composition of technical crops of Kherson region

The article analyzes the dynamics of qualitative changes in the sectoral composition of technical crops of Kherson region. It was found that the cultivation of technical crops such as sunflower, rapeseed and soybeans became the most widespread in the region.

The purpose of the article is to study qualitative changes in the sectoral composition of technical crops of Kherson region.

The object of the research is the technical crops of Kherson region.

The subject of the research is the identification of qualitative changes in the sectoral composition of technical crops of Kherson region.

Methods: statistical, mathematical, cartographic, comparative.

The results. The analysis of the dynamics of sown areas and the yield capacity of technical crops within Kherson region revealed that the most common crop in the region is sunflower. This is due to the fact that this crop has wide economic use. It is used in such industries as food, pharmaceutical, animal husbandry, and textile.

Other, less developed technical crops of Kherson region include rapeseed and soybeans.

During the studied period, the following trends were revealed in the sectoral composition of technical crops of the region: a significant increase in the sown area and yield capacity of sunflower and rapeseed; reduction of the sown area under soybeans and increase of its productivity.

Conclusions. *The leading technical crops of Kherson region, such as sunflower, rapeseed, and soybeans, their sown areas and yield capacity are analyzed in terms of dynamics. According to the results of the analysis, it was found that every year the sown area under technical crops is gradually increasing and their yield level is rising.*

It was revealed that the cultivation of industrial crops may become the leading branch of crop production in Kherson region in the future.

Perspectives. *In this context, further study of the development dynamics and territorial disparities in the sectoral composition of technical crops at smaller territorial levels, namely in the context of village and village councils of the administrative-territorial districts of Kherson region, is perspective.*

Key words: *agriculture, technical crops, crop production, specialization coefficient, sunflower, rapeseed, soybean.*

Постановка проблеми. Провідну роль в агропромисловому комплексі Херсонської області займає рослинницька галузь. Однією з провідних галузей рослинництва області є вирощування технічних культур. Найбільшого поширення серед технічних культур на Херсонщині набули соняшник, ріпак та соя.

Дослідження посівних площ технічних культур є досить важливим та актуальним, оскільки у майбутньому дозволить наростити обсяги виробництва даної галузі за рахунок підвищення урожайності та покращити якісні характеристики технічних культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на те, що рослинництво є провідною галуззю господарського сектору Херсонщини, його вивченню присвячені праці багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, у [1], розглянуто сучасний стан рослинницької галузі Херсонщини та виявлено головні пріоритети подальшого подальшого розвитку означеної галузі. Ґрунтовно досліджено ефективність використання земельних ресурсів у рослинництві та те, як вони впливають на економічну ефективність вирощування сільськогосподарських культур та обсяги врожаю [2]. Також багатьма ученими розглядається структурно-динамічний аналіз розвитку сільськогосподарської сфери, зокрема рослинництва Херсонської області це і Комліченко О.О., Ротань Н.В., Саркісов А.Ю., Заячук М.Д., Олійником Я.Б., Семеновим В.Ф., Сонько С.П.

Незважаючи на те, що технічні культури мають значне господарське значення, їх вирощування в Україні не набуло значного поширення. Помірний розвиток технічних культур пов'язаний з такими факторами, як: відсутність підтримки галузі з боку держави та досить слабка екологічна свідомість споживачів [3; 8]. Зважаючи на це, територія України є так званим «сировинним ресурсом», хоча насправді здатна вирощувати та виробляти технічні культури у таких об'ємах, за яких би можна було у повному обсязі задовольнити власні потреби.

З огляду на те, що Україна має сприятливі суспільно-географічні та природно-географічні фактори для розвитку рослинницького сектору економіки, негативні тенденції у виробництві технічних культур мають значний науковий інтерес для дослідження та обґрунтування цих тенденцій [5; 7].

Постановка завдання. Зважаючи на те, що технічні культури відіграють значну роль у народогосподарському виробництві та економічному потенціалі України, вивчення їх якісного складу та динаміки розвитку на різних територіальних рівнях є досить важливим та актуальним.

Завдання і методика досліджень. Об'єктом дослідження є технічні культури Херсонщини.

Предметом дослідження є виявлення якісних змін у галузевому складі технічних культур Херсонської області.

Під час проведення дослідження нами було використано такі методи: порівняльний, статистичний, картографічний та математичний. Науково-інформаційним підґрунтям проведеного дослідження стали праці вітчизняних вчених та матеріали Головного управління статистики у Херсонській області.

Для виявлення коефіцієнтів територіальної локалізації районів Херсонщини на вирощуванні технічних культур нами використано формулу [4; 7]:

$$K_{\text{тл}} = D_{\text{р-ну}} / D_{\text{обл}},$$

де $K_{\text{тл}}$ – коефіцієнт територіальної локалізації;

$D_{\text{р-ну}}$ – частка технічних культур в межах адміністративного району, у %;

$D_{\text{обл}}$ – відповідний показник по області, у %.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технічні культури мають велике народногосподарське значення. Їх використовують в крохмале-патоковій, харчовій, хімічній, медичній, парфумерній та інших галузях промисловості [3].

На території Херсонщини найбільшого поширення набули такі технічні культури, як: соняшник, соя та ріпак.

Соняшник є однією з основних олійних культур в Україні та найпоширенішою технічною культурою на Херсонщині. Вміст олії в соняшнику складає приблизно 56 відсотків. 98% від загального виробництва олії в нашій державі припадає саме на соняшникову олію, що говорить про те, що дана культура відіграє одну з провідних ролей у формуванні вітчизняних кормових і продовольчих ресурсів. За статистичними даними, протягом останніх років саме від соняшнику та зернових культур підприємства України отримали найбільше прибутку [4].

Таблиця 1

**Динаміка посівної площі та врожайності технічних культур
в Херсонській області 2015–2019 роках**

Технічні культури	Роки									
	2015		2016		2017		2018		2019	
	посівна площа, тис. га	урожайність, з 1 га/ц	посівна площа, тис. га	урожайність, з 1 га/ц	посівна площа, тис. га	урожайність, з 1 га/ц	посівна площа, тис. га	урожайність, з 1 га/ц	посівна площа, тис. га	урожайність, з 1 га/ц
соняшник	284,7	16,2	378,4	16,0	350,6	14,0	337,4	16,2	343,5	18,2
ріпак	33,9	18,1	24,5	24,3	51,3	25,2	63,4	23,5	87,6	22,0
соя	94,6	33,3	96,9	36,1	115,0	29,7	107,8	32,5	79,7	34,1

Складено авторами за [4–6]

З таблиці 1, ми бачимо, що протягом 2015–2019 рр. посівна площа та врожайність соняшнику має тенденцію до збільшення. Так, у 2015 році на посівну площу під соняшником припало 284,7 тис. га, а врожайність склала 16,2 з 1 га/ц. У 2019 ж році посівні площі соняшнику зросли до 343,5 тис. га, а врожайність – до 18,2 з 1 га/ц. Урожайність соняшнику у 2019 році була високою по всіх

адміністративно-територіальних одиницях Херсонщини (рис. 1), з найбільшими показниками у: м. Нова Каховка, Каховському, Іванівському та Чаплинському районах.

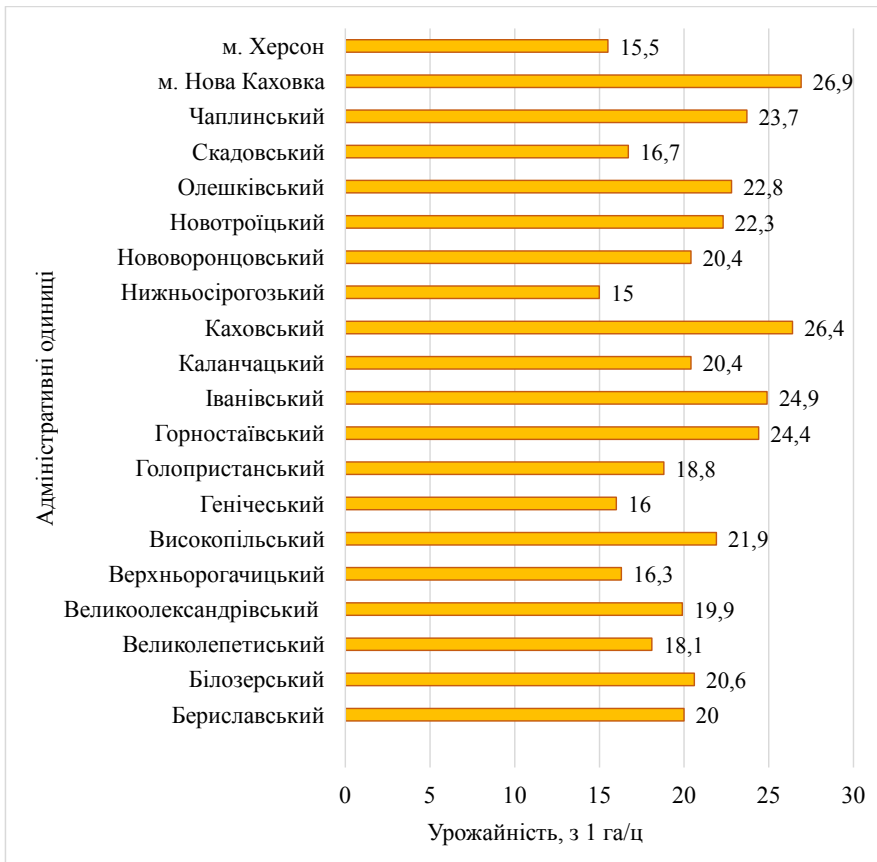


Рис. 1. Врожайність соняшнику по адміністративних одиницях Херсонської області у 2019 році

Складено авторами за [6]

Іншою, поширеною на території Херсонської області технічною культурою є ріпак. З нього виготовляють олію, яка широко використовується в консервній, кондитерській та харчовій промисловості.

У період з 2015 по 2019 рр. посівні площі та урожайність ріпаку значно зросла. У 2015 році посівні площі під ріпаком становили 33,9 тис. га, а врожайність – 18,1 з 1 га/ц; а в 2019 році посівна площа – 87,6 тис. га, а врожайність – 22 з 1 га/ц (табл. 1).

До технічних культур Херсонщини також відносять сою, яка у 2015 – 2019 роках має тенденцію до зменшення. Так, посівні площі сої у 2015 році становили 94,6 тис. га, а в 2019 році – 79,7 тис. га; врожайність дещо збільшилася – 33,3 з 1 га/ц і 34,1 з 1 га/ц відповідно (табл. 1).

У процесі дослідження, ми виявили, що у 2015 – 2019 роках, райони спеціалізації технічних культур дещо змінилися.

Таблиця 2

**Технічні культури по адміністративних одиницях
Херсонської області у 2015 році**

Адміністративні одиниці	Загальна посівна площа, тис. га	Посівна площа технічних культур, тис. га	Частка, у %	Ктл
Всього	1383,4	433,3	31,321	
Бериславський	86,2	22,9	26,566	0,8
Білозерський	86,4	21,2	24,537	0,8
Великолепетиський	65,7	20,6	31,355	1
Великоолександрівський	90,9	31,5	34,653	1,1
Верхньорогачицький	53	14,5	27,358	0,9
Високопільський	48,5	17,2	35,464	1,1
Генічеський	105,3	28	26,591	0,8
Голопристанський	90,1	24	26,637	0,9
Горностаївський	66,6	29,1	43,694	1,4
Іванівський	67,5	23,7	35,111	1,1
Каланчацький	36,1	11,3	31,302	1
Каховський	99	46,2	46,667	1,5
Нижньосірогоський	77,6	21,1	27,191	0,9
Нововоронцовський	61,1	16,5	27,005	0,9
Новотроїцький	114,8	44	38,328	1,2
Олешківський	70,8	10,9	15,395	0,5
Скадовський	51,1	13,1	25,636	0,8
Чаплинський	97,9	34,6	35,342	1,1
м. Гола пристань	0,5	0	0	0
м. Каховка	0,3	0	0	0
м. Нова Каховка	3,4	1,1	32,353	1
м. Херсон	10,6	1,8	16,981	0,5

Примітка: 0 – явища відсутні.

Складено авторами за [4]

У 2015 році (табл. 2) це були:

1. Ктл > 1: Великолепетиський, Великоолександрівський, Високопільський, Горностаївський, Каланчацький, Каховський, Новотроїцький, Чаплинський райони та м. Нова Каховка;

2. Ктл < 1: Бериславський, Білозерський, Верхньорогачицький, Генічеський, Голопристанський, Нижньосірогоський, Нововоронцовський, Олешківський, Скадовський райони та м. Херсон (рис. 2).

У 2019 році стали (табл. 3):

1. Ктл > 1: Бериславський, Великоолександрівський, Верхньорогачицький, Високопільський, Горностаївський, Іванівський, Каховський, Нижньосірогоський, Нововоронцовський, Новотроїцький, Олешківський та Чаплинський райони;

2. Ктл < 1: Білозерський, Великолепетиський, Генічеський, Голопристанський, Каланчацький, Скадовський райони та м. Нова Каховка і М. Херсон (рис. 2).

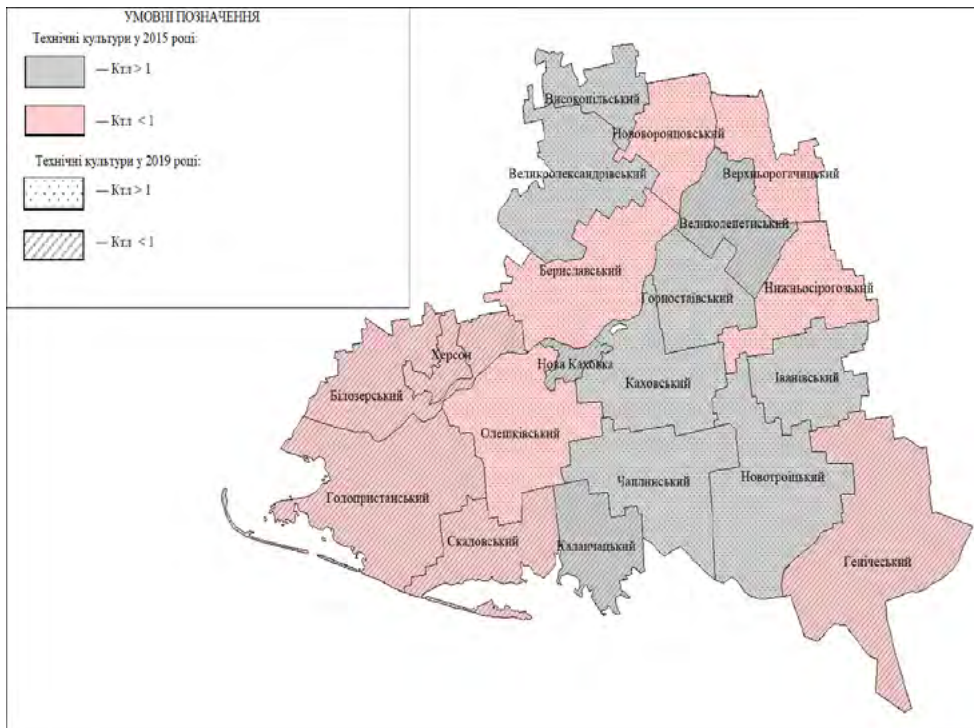


Рис. 2. Спеціалізація адміністративних одиниць Херсонської області на вирощуванні технічних культур у 2015 та 2019 роках

Складено авторами за [табл. 2 і табл. 3]

Таблиця 3

Технічні культури по адміністративних одиницях Херсонської області у 2019 році

Адміністративні одиниці	Загальна посівна площа, тис. га	Посівна площа технічних культур, тис. га	Частка, у %	Ктл
Всього	869	387,4	44,58	
Бериславський	61,8	30,2	48,87	1,1
Білозерський	49,8	17,3	34,74	0,8
Великолепетиський	41,2	16,8	40,78	0,9
Великоолександрівський	54,7	25,7	46,98	1,1
Верхньорогачицький	21,1	9,2	43,6	1
Високопільський	27,6	13,7	49,64	1,1
Генічеський	70,7	27,2	38,47	0,9
Голопристанський	46	18,3	39,78	0,9
Горностаївський	41,9	23,2	55,37	1,2
Іванівський	31,2	16,1	51,6	1,2
Каланчацький	35,5	9,7	27,32	0,6
Каховський	85,8	43,3	50,47	1,1

Таблиця 3

Нижньосірогоський	46,6	21,4	45,92	1
Нововоронцовський	30,7	13,7	44,63	1
Новотроїцький	86,9	37,2	42,81	1
Олешківський	30,1	15,2	50,5	1,1
Скадовський	20,4	6,8	33,33	0,7
Чаплинський	75	38,3	51,07	1,1
м. Гола пристань	1,2	-	-	-
м. Каховка	0	0	0	0
м. Нова Каховка	4,6	1,6	34,78	0,8
м. Херсон	6,2	1,8	29,03	0,7

Примітка: 0 – явища відсутні; – дані не оприлюднюються.

Складено авторами за [6]

Незважаючи на те, що обсяги виробництва технічних культур на Херсонщині мають позитивну динаміку, існує цілий ряд проблем, які стримують їх розвиток. До таких проблем можна віднести: застарілу матеріально-технічну базу; застарілі технології вирощування; постійний від'їзд молоді та кваліфікованих кадрів з сільської місцевості; відсутність державних інвестицій.

Задля більш інтенсивного розвитку вирощування технічних культур на Херсонщині, необхідно вжити таких заходів: проводити постійні наукові дослідження задля розробки нових перспективних технологій вирощування; розробити привабливу інвестиційну політику галузі; створити привабливе інвестиційне сільськогосподарське середовище в регіоні; забезпечити галузь висококваліфікованими кадрами.

Висновки і пропозиції. Таким чином, ми бачимо що виробництво технічних культур, а особливо соняшнику, має тенденцію до збільшення. У перспективі вирощування технічних культур може стати провідною галуззю рослинництва Херсонщини. Проте, задля забезпечення ефективного функціонування цієї галузі, необхідно вирішити всі наявні в ній проблеми на державному, регіональному та локальному територіальних рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аверчев О. В., Аверчева Н. О. Сучасний стан та перспективи розвитку галузі рослинництва в Херсонській області. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2014. № 4. С. 27–34.
2. Аверчев О. В., Аверчева Н. О. Напрями підвищення ефективності використання земельних ресурсів у фермерських господарствах. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 15–22.
3. Комліченко О. О., Ротань Н. В. Оптимізація виробничо – галузевої структури підприємства в контексті аналізу ресурсного потенціалу регіону *Наукові перспективи* № 2(32) 2023 С. 288–303
4. Статистичний щорічник Херсонської області за 2015 рік. Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Херсонській області. 2016. С. 497.
5. Ягелюк С. В., Ткачук В. В., Речун О. Ю. Формування ринку технічних культур в Україні. *Технічні науки та технології*. 2018. № 1 (11). С. 195–205.
6. Статистичний щорічник Херсонської області за 2019 рік. Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Херсонській області. 2020. С. 413.

7. Мельниченко С. Г., Богадьорова Л. М., Маркелюк А. В. Просторово-часові зміни у вирощуванні зернових та зерновобобових культур на Херсонщині. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. 2021. № 35. С. 140–150.

8. Вдовенко Н. М., Сокол Л. М. Макроекономічна оцінка аграрного сектору економіки України за умов інтеграційних процесів. *Науковий вісник Полісся*. 2016. №. 3 (7). С. 22–28.

УДК 633.854.54:631.5(477.7)

DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2023.130.19>

ВПЛИВ ПЛОЩІ ТА ФОНУ ЖИВЛЕННЯ НА УРОЖАЙНІСТЬ ЛЬОНУ ОЛІЙНОГО ПРИ ЗРОШЕННІ В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Минкін М.В. – к.с.-г.н.,

доцент кафедри землеробства,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Минкіна Г.О. – к.с.-г.н.,

доцент кафедри ботаніки та захисту рослин,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

У статті наведено результати досліджень щодо вивчення впливу площі та фону живлення на урожайність насіння льону олійного.

Основними завданнями наших досліджень було встановити реакцію льону олійного на різні норми висіву в умовах зрошення; визначити вплив фонів живлення на ріст, розвиток та урожайність льону олійного при зрошенні.

Урожайність льону олійного змінюється в широких межах в залежності від умов його вирощування.

В середньому по досліді врожайність насіння в варіантах коливалася від 13,8 до 24,5 ц/га.

Найбільш сильний вплив на урожайність льону олійного чинять мінеральні добрива. Найнижчий урожай оліснасіння отримано у варіантах неудобреного контролю в середньому – 16,5 ц/га. На ділянках з застосуванням норми добрив $N_{60}P_{60}$ урожай насіння істотно збільшився і склав в середньому – 20,9 ц/га. В умовах проведення досліджень одинарна норма мінеральних добрив незалежно від норми висіву підвищувала урожайність насіння льону олійного на 26,7%.

При застосуванні подвійної норми добрив середня урожайність оліснасіння склала 22,1 ц/га. Відмічено збільшення урожайності насіння порівняно з неудобреними варіантами та ділянками з одинарною нормою добрив відповідно на 5,6 та 1,2 ц/га.

Істотний вплив на формування оліснасіння чинила також норма висіву культури.

В середньому за два роки досліджень, самий низький урожай насіння в польовому досліді забезпечила норма висіву 6 млн.шт /га – 16,7 ц/га. При збільшенні норми висіву насіння до 9 млн.шт/га відмічено середню урожайність насіння льону олійного – 22,1 ц/га. Зміна площі живлення рослин в польовому досліді, застосувавши норми висіву 12 млн. шт/га, незалежно від фону живлення, сприяла урожайності насіння – 20,8 ц/га.

Агрокліматичні умови південного степу України дозволяють отримувати високі врожаї насіння льону межуємка за рахунок раціонального загущення посіву, оптимізації водного режиму поля і умов мінерального живлення рослин.

Для формування врожаю насіння на рівні 23–25 ц/га льон олійний необхідно висівати нормою 9 млн. схожих насінин на гектар звичайним рядковим способом з міжряддям 15 см. Мінеральні добрива при цьому вносити з розрахунку $N_{120}P_{120}$

Ключові слова: площа живлення, льон олійний, норма висіву насіння, удобрення, зрошення, урожайність.